

Capreolus

TIJDSCHRIFT VOOR REEWILDBEHEER

17^e jaargang, nr. 67
herfst 2010

Tellen van
populaties

Verschillen in
beheer

Indicator van
biodiversiteit

De diapauze

Colofon

Opggericht op 21 april 1951

Capreolus, Tijdschrift voor Reewildbeheer
van de Vereniging Het Reewild.
ISSN: 0929-1091
Verschijnt 4 x per jaar.

Redactie:

D.J. Buijtdorp - Eindredacteur
G.J. Spek - Redactielid
C.F. Schoon - Redactielid
R. Borst - Redactielid

Redactie ondersteuning:

Mw. J.A.M. Hendriks-Hueber - Fotomateriaal
J.M. Smit - Correspondent buitenlandse tijdschriften

Bestuur:

M. Greep	voorzitter (2008)
Mw. D. Rodrigo-Derksen	secretaris (2008)
H. Hoek	penningmeester (2008)
R. Peltzer	lid DB (2010)
G. Wouters	lid (2010)
W. Jolles	lid (2009)
J. Hijink	lid (2010)
H. Kemperman	lid (2009)
H. van der Meer	lid (2008)
P. Schulpen	lid (2008)
J.M. Seroo	lid (1985)
G.A. Schiller	lid (2002)
M. Gademan	lid (2009)

Adviseurs:

Mr P. van Schooten - Juridische zaken
Prof. Dr. J.L. van Haften - Bioloog
G.J. Spek - Technisch adviseur

Secretariaat: Mw. D. Rodrigo-Derksen
Stoutenburglaan 8-B, 3836 PB Stoutenburg Noord
Tel.: 0342-45 02 06 E-mail: secretariaatvhr@hetnet.nl

Ledenadministratie en Penningmeester VHR: H. Hoek
Poortersdreef 10, 3824 DN Amersfoort. Tel.: 033-480 69 92
E-mail: penningmeester@reewild.nl

Website en Kenniscentrum: H. van der Wal, redactie
www.reewild.nl www.kenniscentrum-reeen.nl

Webshop: www.reewild.nl
E-mail: penningmeester@reewild.nl

Slijpplaatjes: G.J.M. Koenderink
Lhee 96, 7991 PK Dwingeloo. Tel.: 0521-59 73 56

Coördinator keurmeesters: J. Schoonderbeck
Meidoornstraat 16, 7497 MG Bentelo. Tel.: 0547-29 22 28

Vormgeving: Lenoirschuring, Amstelveen

Druk: Lenoirschuring, Amstelveen

Lithografie: Lenoirschuring, Amstelveen

Contributie: € 30,- per jaar

Bankrelatie: ABN - AMRO Bank
Rekeningnummer 49.70.37.440
t.n.v. Vereniging "Het Reewild" te Amersfoort.

'Capreolus' is het onafhankelijke orgaan van de Vereniging Het Reewild. De weergegeven meningen komen niet noodzakelijkerwijs overeen met die van het bestuur. De redactie behoudt zich het recht voor, elke reactie te korten of te redigeren.

Copy voor 'Capreolus' nr. 68: 26 november 2010
zenden aan redactie van Capreolus:
Rijksstraatweg 46, 3631 AD Nieuwersluis
E-mail: djb.groen-grijs@planet.nl

Foto voorpagina: Bas worm
Overname van artikelen is toegestaan
mits de bron wordt vermeld.

Inhoud

Verschillen in beheer	5
Op stap met een natuurgids	6
Reeënontwikkeling in de loop van de jaren	8
Planmatig duurzaam reeënbeheer	9
De diapauze bij het ree	14
Brief van een natuurgids	16
Ixodes ricinus, verspreider van enge ziekte	18
Voor u gelezen	20

Rob Borst verlaat het Dagelijks Bestuur van de VHR

Rob Borst heeft na goed onderling overleg zijn DB lidmaatschap bij de VHR beëindigd. Wij vinden het jammer dat wij niet meer direct van zijn deskundige en gewaardeerde kennis gebruik kunnen maken, maar daar staat tegenover dat hij zich nu gaat richten op het coördineren van de werkzaamheden binnen het Landelijk Overleg Fauna Beheer. Zijn nieuwe functie binnen LOFB zal voor de VHR zeker effect hebben. Daarover zult u de komende tijd meer horen. Het bestuur wil hem bedanken voor het vele werk dat hij als DB lid voor de VHR heeft gedaan. Hij blijft uiteraard als deskundige ons bestuur met raad en daad terzijde staan en blijft hij direct betrokken bij regionale werkzaamheden. Ook blijft hij lid van het redactieteam Capreolus

Tellen van populaties Wilde Hoefdieren

Met verbazing heb ik de brief gelezen over de Oostvaardersplassen van 16 augustus 2010 van de Minister van LNV aan de Voorzitter van de Tweede Kamer. Eén van de doelen van het 'project OVP' is te onderzoeken of, bij het niet preventief ingrijpen door de mens, de jaarlijkse natuurlijke aanwas van de aanwezige hoefdieren, afneemt. Naar nu blijkt heeft de door SBB gehanteerde wijze van tellen van de aanwezige hoefdieren in de OVP ertoe geleid dat de opgegeven aantallen hekrunderen aan de Minister onjuist zijn. Omdat de door SBB vastgestelde aantallen ook de basis zijn voor dat onderzoek, kan de conclusie niet anders zijn dan dat alle tot nu toe gedane uitspraken en conclusies op basis van deze gegevens voor meerdere uitleg vatbaar zijn. Voor de VHR is dit de aanleiding om de Minister te verzoeken het project OVP, waarbij de natuur 'haar eigen gang' moet gaan, per direct te stoppen en direct te beginnen met een actief en deskundig beheer van de daar aanwezige populaties hoefdieren. Beheer dat tot doel heeft de aantallen grote hoefdieren terug te brengen naar een acceptabel niveau, gebaseerd op de draagkracht van het terrein. Dit zal tot gevolg hebben dat er al de komende winterperiode veel onnodig dierenleed wordt voorkomen. En laten we hopen dat het ree dan ook weer zijn habitat weet terug te vinden in de Oostvaardersplassen. Zoals het vroeger was, toen de aantallen hekrunderen, konikpaarden en edelherten nog in overeenstemming waren met de draagkracht. Ik hoop dat de nieuwe onafhankelijke Commissie met haar evaluatie tot diezelfde conclusie komt.

Vlakdekkend tellen

De kennis en deskundigheid die bij actief beheer nodig is, is in ons land ruimschoots aanwezig. Sinds jaar en dag zijn grofwildbeheerders, U dus, bezig met het inventariseren van o.a. de reeën in Nederland als onderdeel van dat actief beheer. Door de WBE's en Reewildcommissies worden de teldagen georganiseerd en de resultaten op schrift gezet en in databestanden verwerkt. De uitkomsten worden gebruikt om in uw jachtveld, de WBE, de Provincie en uiteindelijk in heel Nederland een beeld te krijgen hoe het met de populaties reeën is gesteld en om een verantwoord afschot te kunnen bepalen en te realiseren. De VHR is van mening dat, overal waar reeën leven, deze tellingen plaats moeten vinden. Dus ook op die terreinen waar geen actief beheer op reeën plaats vindt. Immers het ree is vrij om te gaan en staan waar het wil en doet dat ook. De VHR wil door een actief beheer de ellende voor reeën bij aanrijdingen voorkomen en ook het aantal schadegevallen, evenals schade aan gewassen, beperken.

Actief beheer door deskundigen

Dit actief beheer vraagt om grote deskundigheid van diegene die daarbij betrokken zijn. Om hen nog beter op die taak voor te bereiden is er de cursus Reeënbeheer VHR, een 'must' voor iedereen die iets met reeënbeheer te maken heeft. Al meer dan 450 enthousiaste cursisten gingen u het afgelopen jaar voor. De cursus voor september zit vol maar u kunt zich nu al via onze website www.reewild.nl aanmelden voor de volgende cursus in maart 2011.

Marien Greep
Voorzitter

Foto: J. Huttinga

ZECKprotec

Geen Teken!

- Dermatological test rating: "Very Good"
- No follow-up treatment
- Made for professionals
- Already impregnated
- Lifetime activity

BROCHURE 2010: WWW.ROVINCE.COM

www.rovince.com

Voor vragen of bestellingen: info@rovince.com

Swarovski op Facebook en Twitter

Facebook en Twitter genieten een steeds grotere populariteit. Deze sociale netwerken hebben inmiddels duizenden zo niet miljoenen gebruikers. Swarovski wil niet achterblijven. Vanaf juli heeft Swarovski een fanpagina op Facebook en onderhoudt daarmee direct contact met vrienden van het merk. Zo deelt het dan niet alleen de vreugde bij het zien van schoonheid in de natuur en de fascinatie, maar ook de belevenissen en ervaringen.

Word fan van de pagina en blijf op de hoogte van alle nieuwtjes van Swarovski, van evenementen en aardige achtergrondinformatie over Swarovski Optiek. www.facebook.com/swarovskioptiek <http://twitter.com/SwarovskiOptiek>

De SLC 8 x 42 HD spiksplinter nieuw model van Swarovski

De SLC serie van Swarovski ondervindt een technische en vormgevings-facelift. De eerste uit de serie is de SLC 8 x 42 HD. De SLC is een type dat direct staat onder de topmodellen EL. De optische kwaliteit is verbeterd. Nu een grotere scherpte-diepte, groter contrast en een toegenomen lichtsterkte. Groter oculair dan vroeger, dat geeft rust bij het kijken. Het is waar, de EL is nog beter. Maar het minieme verschil is nauwelijks waarneembaar.

Ergonomisch en vormgevingstechnisch is de SLC aanzienlijk in kwaliteit gestegen. Scherpstelling met grote draaiknop. Ook met handschoenen aan goed te doen. De kijker heeft nu een uitsparing voor de vingers aan de bovenzijde, een aangename aanvulling op de duimuitsparingen aan de onderkant. Al met al een kwalitatief hoogwaardige kijker met een goede prijs/kwaliteit verhouding. De SLC 8 x 42 HD heeft een consumentenprijs van €1.960,- en dat is toch maar liefst 300 minder dan het topmodel, de EL 8.5 x 42. Een nadeeltje heeft deze kijker, het beschermkapje voor de oculairen is van hard plastic gemaakt en dat maakt een hinderlijk geluid als het tegen de houten rand van de hoogzit slaat. Maar gelukkig is er een accessoire in het programma van Swarovski die dit probleempje oplost, een beschermkapje gemaakt van zacht rubber.

Verschillen in beheer

Vergeleken met Duitsland is Nederland maar een mini staatje. Vanuit onze omvang gereedeerd is het volstrekt duidelijk dat wij minder reeën hebben. Echter het zou zo maar kunnen dat wij relatief gezien een aanzienlijk hogere dichtheid hebben. Jaarcijfers geven aan dat in Duitsland iets meer dan 1.1 miljoen reeën worden geschoten (DJV-handbuch 2010, 2008/09). Ten opzichte van de 14.000 stuks in Nederland bijna het tachtigvoudige. Mijn hemel denk je dan, ze gaan daar elke dag, elk uur zo ongeveer met het geweer het veld in. In sommige delen van Duitsland lijkt dat ook zo.

De jachtdruk is hoog. Moet dat zo, willen ze dat zo? Ik weet het niet. Kennelijk wel. Onlangs heb ik van dichtbij het beheer van reeën in Mecklenburg-Vorpommeren mee beleefd. Inderdaad, ze zijn er de hele dag mee bezig. Voeren in de winter, en dat was dit jaar hard nodig, hoogzitten repareren en bouwen (op elke hoek van een stukje bos en akker staat er een), kijken, beoordelen, er over praten, trofeeënshows, Hegesammlungen, afschotplanning, schade aan het bos en de landbouw. Elke jachtpachter/Revierinhaber heeft zijn verantwoordelijkheid. En dan is er nog de Kreisjägermeister die moet beoordelen of een afschot juist of niet juist is (vooral bij roodwild) en Untere Jagdbehörde van het Bezirkshauptmannschaft die bijhoudt of het afschotplan en quotum wel gehaald wordt. Hij doet natuurlijk nog veel meer, maar dit is één van zijn verantwoordelijkheden. En streng zijn ze. Ze zitten er bovenop. Aantallen moeten gehaald worden. Haalt een jachtpachter in een stuk Staatsforst zijn afschot niet, dan komt de Staatsjäger wel even langs. En die haalt ze wel binnen, zonder twijfel. Wat een gedoe, wat een hoop mensen die er iets mee te maken hebben. Is dat nu zoveel anders dan in Nederland? Een groot verschil vind ik, is dat de jachtpachter vele malen intensiever met zijn veld bezig is dan in Nederland. Uit passie of uit noodzaak? Zeker uit passie, ze leven voor de jacht. Maar ook uit noodzaak. Feit wil dat de jachtpachter in Duitsland verantwoordelijk is voor de wildschade. De boer wendt zich tot de jachtpachter bij schade aan zijn landbouwgewassen. Mag ik even vangen! Heeft de jachtpachter niet alles in het werk gesteld om de schade te voorkomen, door afschot bijvoorbeeld, dan is hij de klos. Betalen! De boer heeft in Duitsland geen verantwoordelijkheid om schade door wild aan zijn gewassen te voorkomen. Schadebedragen kunnen behoorlijk oplopen. Hier zit de overeenkomst in beheer met Nederland. Het draait om schade. In Nederland is het ree van iedereen, dus eventuele schade wordt daarom door iedereen betaald, de Overheid dus. De Nederlandse jager, reeënbeheerder kent die problemen van de Duitse jachtpachter niet en dat scheelt een hoop werk en tijdbesteding in het veld. En het scheelt geld. Schade aan gewassen, graan, maïs door reeën bijvoorbeeld is verwaarloosbaar. Het zijn eerder de edelherten en wilde zwijnen die aanzienlijke bedragen

uit de zak van de jachtpachter kloppen. Bosbouwers in Duitsland, zoals Staatsforst, die zien de reeën liever gaan dan komen. Het "Verbiss an den Bäume" is het criterium waarop het afschot wordt bepaald. Jonge aanplant en opschot kan naar idee van de bosbouwrekenmeesters boven de vraatlijn uitgroeien bij een maximale dichtheid van zeg 6 stuks per

Foto: Andy van Ommeren

100 hectare. Alles daarboven moet weg. Ook het aantal stuks roodwild staat in relatie tot de bosbouw onder zware druk. 1.5 dier per 100 ha is in veel gevallen het toelaatbare. Redelijk vergelijkbaar in Nederland met gebieden met multifunctioneel bos en benutbare landbouwgronden. Zonder multifunctioneel bos en of landbouwgronden mogen bij ons de dichtheden veel hoger zijn, 6 per 100 ha. Leven er ook nog dammen en zwijnen in het Duitse gebied, dan worden de dichtheden bijgesteld naar beneden.

- Na te streven aantallen edelherten en damherten in relatie tot belangen in Nederland.**
- Multifunctioneel bos en medegebruik landbouwgronden, 2
 - Multifunctioneel bos en geen medegebruik landbouwgrond, 3
 - Natuurfunctie en geen medegebruik landbouwgrond en multifunctioneel bos in de buurt, 6
 - Natuurfunctie en geen medegebruik landbouwgrond en geen multifunctioneel bos in de buurt, 10 of hoger

De dichtheid per 100 ha geeft de maximum dichtheid voor edelhert en damhert te samen.

Met reeën proberen wij het in Nederland zo goed mogelijk te regelen. Eventueel afschot

moet goed onderbouwd zijn. Immers de Provincie geeft je een ontheffing om de wet te mogen overtreden, mag zij dan alsjeblieft weten waarom zij die ontheffing verleent. Er moet schade zijn en die moet ook een historie hebben. Betrouwbaar cijfermateriaal is de basis. We tellen en berekenen. We willen weten hoeveel dieren er zijn. De draagkracht wordt bepaald, hoeveel dieren kunnen er zijn. Een werkplan gemaakt en uiteindelijk wordt die ook uitgevoerd. Na afloop wordt nog eens teruggekoppeld. Degelijk, strak geregeld. Je weet je populatie omvang, je rekent de aanwas uit, je bepaalt hoeveel er mogen zijn op basis van de draagkracht en je geeft de vermindering aan. Een jaar later tel je weer en kijkt of de stand gelijk gebleven is, teruggelopen of vermeerderd.

In Duitsland doen ze dat anders. Daar wordt niet geteld, niet voor reeën, noch voor herten en wilde zwijnen. Ze gaan niet uit van hoeveel er zijn en hoeveel er mogen zijn. Alles wordt teruggerekend vanuit het afschot en of dat afschot een vermindering betekent aan schade. Ze hebben natuurlijk een jarenlange historie. Op basis van de cijferreeksen afschotaantallen en schade kan een statisticus verantwoorde berekeningen maken. Hoe ze dat doen, kom ik later een keer op terug.

Schade aan gewassen, aan bomen en aan landbouw door vraat van dieren heeft invloed op de ontwikkeling van landschap, bos en veld. Heeft in die zin dus invloed op de biodiversiteit. 2010 in Europa uitgeroepen tot het jaar van de biodiversiteit. Die moet omhoog. Hoe hoger, hoe rijker en dus beter. Het leuke is dat ons ree aangeeft of het in een gebied, in een bepaald landschap, goed gaat met de biodiversiteit. Zie je reeën dan weet je dat daar een aanbod is van gevarieerd voedsel en voldoende. En dat is de indicatie dat het met de biodiversiteit wel goed zit. Gerrit Jan Spek geeft in dit nummer een verhandeling over het ree als indicator van de biodiversiteit, maar dat hij ook een beïnvloeder kan zijn en hoe je daar mee om moet gaan met beheer.

Donald Buijtdorp

“Napoleon laat Josephine weten wat zijn territorium is”

Foto: Bas Worm

Zo begon Natuurgids Emmy van Willigen haar uitleg over het territoriumgedrag van de reebok, staande naast een duidelijke veegboom van 'meneer'. "Het zijn de bok en de geit. Geef het een naam, ja, het is het ree. Dat maakt het zo duidelijk". Tien leer- gierige natuurliefhebbers hebben een ree-excursie geboekt bij Staatsbosbeheer. Plaats: het Nationaal Park Sallandse Heuvelrug. Regenachtig weer, niet echt warm, beetje wind, zwaar bewolkt en niet lang zicht. Je kunt het beter treffen. Maar ja, de data zijn ver van te voren vastgelegd. Ik kan het gelijk al zeggen, er is die avond geen beest gezien, geen kop, geen staart. En echt, de Sallandse Heuvelrug is rijk aan wild. Er lopen vele reeën rond. Vossen, haviken, spechten, boomkruipers, korhoenders (de Holterberg maakt ook deel uit van de Sallandse Heuvelrug) kun je ook tegen- komen, vrij makkelijk zelfs. Maar vanavond even niet. Dat is altijd jammer, maar ja zo gaat dat in de natuur.

Het maakt niets uit of je Napoleon en Josephine nu tegenkomt of niet. Emmy zorgt er op een bijna virtuele manier voor dat iedereen het gevoel heeft reeën te hebben gezien. Beeldend spreekt zij over het gedrag van de reeën, hun leefwijze, over de bronst en over de uitgestelde dracht bij de reegeiten. Bij het laatste was het alsof je Josephine kon aanraken. Andere natuurfenomenen, zoals het beuken van een hol in een dode boom door de specht. Mannetje specht doet dat op aanwijzing van het vrouwtje. De spechtensmidse hebben de excursiedeelnemers gezien. Reewissels liet ze zien, maar nog steeds geen ree. Fiepen hielp ook niet meer. De testosteronspie- gel is op 17 augustus alweer tot nul gereduceerd. Verschillende bomen kwamen aan de orde. Exoten als de Douglas en het beleid van omvorming naar inlandse bomen, beuk en eik.

Leuke discussies waren er tijdens de excursie. "Moet er nu gejaagd worden op die reeën", vraagt één van de deelnemers. Jazeker, zegt Emmy, want anders gaat het niet goed met die dieren. Krijg je teveel en elk jaar vermeerdert een populatie zich met 30%, dan worden andere belangen geschaad. Verkeer is een groot probleem. Jaarling bokken en smalreeën worden door moeder op pad gestuurd vlak voor dat de geit haar nieuwe kalveren zet. "Ga op eigen benen staan en zoek een eigen territo- rium". "Kunnen hier ook edelherten komen, ze bouwen toch van die ecoducten", vraagt een andere deelnemster. "Het terrein is er klaar voor, een aantal herten mag geen probleem zijn. Wanneer het gaat gebeuren, ik weet het niet". Er zijn nog wel een aantal hobbels te nemen, vul ik aan op de uitleg van Emmy.

Half tien waren we terug bij het bezoekerscentrum van Staatsbosbeheer. Pikke don- ker was het inmiddels. De deelnemers tevreden naar huis. Emmy een korte reis naar Twente en ik terug naar het westen van het land. Leuke avond gehad.

Geboren in Brabant, woont in Twente. Emmy van Willigen is een free-lance natuurgids. Uit enthousiasme voor de natuur is zij er mee begonnen. Als kind al had zij grote interesse voor bui- ten. Papa nam haar altijd mee en vertelde. Ze rijdt al 'eeuwen' paard. Liefst buiten. Een aantal malen per week vind je Emmy op de Veluwe. Te paard langs edelherten, reeën en wilde zwijnen. Ree-excursies doet zij voor Staatsbosbeheer op de Sallandse Heuvelrug en voor het Landschap Overijssel in Twente. Privé is zij ook te boeken. De ene keer gaat zij op stap met veertig artsen en de volgende keer is het een groep notarissen die iets over reeën en hun leven in Nederland willen weten. Emmy heeft vele cursussen gevolgd. De kennis is daar. Maar wat vooral opvalt, is het enthousiasme. "Ik heb mijzelf aangemeld als gids, ik vind het zó leuk om te doen, mooier is er niet". Je kunt informatie krijgen en boeken via e.v.willigen@gmail.com of bel 06 50607810

Reeënontwikkeling in de loop van de jaren

In de afgelopen zestig jaar heeft zich het een en ander veranderd ten aanzien van de aanwezigheid van reeën. Eerst waren er nauwelijks reeën in de vele jachtgebieden van het Bundesland Kärnten. Nu zijn het nog maar 30 van de jachtgebieden die nog geen reeën op het afschotplan hebben staan. Reeën zie je nu van de akkerbouw en weidegebieden in de dalen tot hoog in het Kärntner gebergte. De populaties zijn aanzienlijk gestegen. Zo bewijst zich maar weer eens het fenomenale aanpassingsvermogen van de reeën. Te meer daar de menselijke bevolking zich sinds 1952 met 561.000 mensen vermeerderd heeft.

Meer mensen, minder land door menselijk gebruik en toch meer reeën. Het ingrijpen van de mens in bebouwing en infrastructuur, alsmede de bosbouw en de landbouw geeft onrust voor het wild. Het laat zijn sporen na. Opvallend is dat de zichtbaarheid van het ree drastisch terugloopt. Het ree zou veel nacht aktiever geworden zijn. Is dat een negatief iets en is het zo? Daarentegen heeft het beheer van de bossen, de verandering daarin ten opzichte van vroeger, een ware impuls gegeven aan het biotoop van de reeën. Meerdere kapsecties in het bos doet de ondergroei explosief stijgen en daarmee het rijke voedsel voor de reeën. Jachttechnisch heeft de verbetering van bosbiotopen en de overgangszones ook een negatief effect. Het wordt lastiger het afschot te realiseren. Vooral geit en

kalf is moeilijk door de teruggang van de zichtbaarheid. Denk nu niet dat de mindere zichtbaarheid betekent dat de populatieomvang terugloopt en ga daar zeker niet het afschot op aanpassen. Sinds 1950 toen Kärnten een afschot had van 5.000 stuks is het met wat pieken en dalen alleen maar gestegen. Op het ogenblik worden toch tegen de 26.000 reeën geschoten. We zullen wat anders met de reeën moeten omgaan, iets anders beheren. Meer reeën betekent ook meer valwild. Hoeveel is toelaatbaar? Wat is de draagkracht, de populatiegrootte, de diversiteit van het biotoop? Vragen die we met een professioneel beheer kunnen beantwoorden en daarop gericht de noodzakelijke maatregelen vaststellen en uiteraard doen uitvoeren. En de afschotplanning is daar één van.

De heer R. Jacobs stuurde ons het volgende artikel uit het Oostenrijkse tijdschrift de 'Kärntner Jäger' van Wolfgang Oswald. Vrije vertaling door de redactie.

Foto: J. Huttinga

Eelerwoude werkt met passie

aan een mooier
en groener Nederland

Flora en fauna in het vizier

Onze specialisten ecologie, ruimtelijke ontwikkeling en civieltechniek, landschapontwerpers en rentmeesters werken gedreven aan versterking van natuur en landschap. Samen met u komen we tot praktische, creatieve en effectieve oplossingen. We maken integrale plannen voor ontsnippering, verichten onderzoek naar doelsoorten en nut & noodzaak van voorzieningen, en maken inrichtingsplannen voor ecopassages en faunatunnels.

We zijn goed thuis in natuurwetgeving. We voeren vele natuurtoetsen en habitattoetsen uit. Inventariseren daarvoor beschermde flora en fauna, maken ecologische effectenbeoordelingen en geven adviezen voor mitigerende maatregelen. Ook verzorgen en begeleiden we aanvragen voor ontheffingen of vergunningen. We stellen beheerplannen voor Natura2000-gebieden op. Ook actualiseren we faunabeheerplannen.

Op het gebied van ontwikkelingen werken we aan landschappelijke en ecologische inpassing van infrastructuur en beheer- en inrichtingsplannen voor bos, natuur, water en stedelijk groen. Ook verzorgen we subsidieaanvragen, bestekken, directievoering en toezicht op de uitvoering.

Neem contact met ons op voor een vrijblijvend gesprek.

kleurt het landelijk gebied

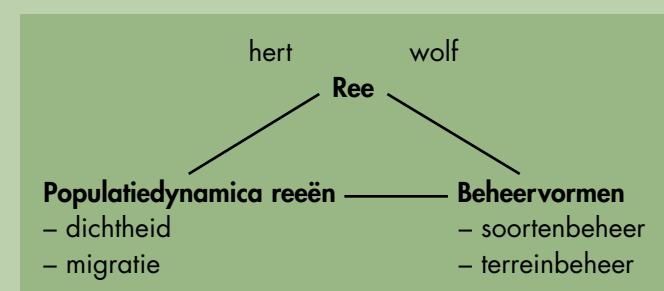
www.eelerwoude.nl

PLANMATIG DUURZAAM REEËNBEHEER

Dit is precies wat de wetgever ons voorschrijft als taak. In de afgelopen nummers heeft u regelmatig kunnen lezen wat planmatig duurzaam reeënbeheer betekent en wie daar de wettelijke taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden in heeft. Samenvattend zijn dat het Ministerie van LNV die verantwoordelijk is voor de duurzame instandhouding van de soort in Nederland, de Provincies die verantwoordelijkheid hebben voor het planmatig duurzaam beheer van reeën, de FBE's die de taak hebben op een planmatige wijze beheermaatregelen te onderbouwen in een faunabeheerplan en de reeënbeheerders (u dus) verenigd in de WBE's, die de taak hebben het reeënbeheer uit te voeren conform het werkplan.

De verantwoordelijkheden, taken en bevoegdheden voor planmatig duurzaam reeënbeheer zijn dus bekend maar nu de invulling nog. Hoe moet dat eigenlijk? Een veel gestelde vraag bij reeënbeheerders van alle pluimage. Van jager tot faunabeheerder en van particuliere terreineigenaar tot terreinbeherende organisatie. Op deze vraag 'hoe moet dat eigenlijk' krijgt u in de komende nummers van Capreolus het antwoord. De basis waarop de antwoorden uitgewerkt worden is de beheerdriehoek die bestaat uit de onderdelen beheer van populaties reeën.

De beheerdriehoek kan steeds vanuit 1 van de 3 afzonderlijke peilers (soort, populatie en beheer) worden benaderd. Steeds zal echter blijken dat er relaties zijn in en tussen de 3 peilers die bepalend zijn voor de invulling door de reeënbeheerder in zijn of haar praktijk. Beheer van reeën is dus geen eenheidsworst maar staat of valt bij lokaal maatwerk.

Gerrit-Jan Spek doet in dit nummer de aftrap van de uitwerking in het navolgende artikel, waarin hij vanuit het perspectief populatie dynamica het ree als indicator en beïnvloeder van biodiversiteit neerzet en op basis daarvan invulling van het reeënbeheer geeft. Natuurlijk binnen de wettelijke kaders en belangen. Dit artikel is dus nr. 1 in een reeks die u kunt volgen in de komende nummers en die u kunt herkennen aan de redactionele introductie. De artikelen bij elkaar kunt u samenvoegen om ook in uw WBE te werken naar planmatig duurzaam reeënbeheer in de praktijk.

De redactie

In een gebied, ja. In heel Nederland, nee. Biodiversiteit kun je niet landelijk zien. Het is landschap en gebied gebonden. In delen van Noord-Holland (boven het Noordzee kanaal) bijvoorbeeld zul je weinig reeën tegenkomen. Nog wel een aantal in de bosgebiedjes bij Den Oever. Maar verder op het kale gras tussen de koeien en in de bollenvelden zie je ze niet. Alleen gras en bollen is niet voldoende voor het ree. Dus grosso modo het Noord Hollandse polderlandschap met zijn eenzijdige vegetatie is ongeschikt voor het ree. Door het gebrek aan variatie in de vegetatie mag je vraagtekens zetten bij de biodiversiteit. Naast een gevarieerd menu is rust en dekking zoals u weet uiterst belangrijk voor het ree. Alleen daarom al heeft het ree eigenlijk niets te zoeken op het grasland. Zijn er wel reeën op het grasland, zoals in bepaalde gebieden van Friesland, dan liggen daar andere oorzaken aan ten grondslag.

Maar het gaat ook goed met het ree en bij een hoge dichtheid is de vraatdruk aanzienlijk. Soms zo erg dat ingrijpen in dat gebied noodzakelijk is (actief beheer). Doe je dat niet dat zorgt het ree er voor dat de ontwikkeling stil gezet wordt. Alle ontlukende loten jonge eik worden meteen opgevreten. Gevolg: eikenhakhoutbos weg, subsidie weg en door het ontbreken van de eik de hiervan afhanke-

Rijk voor ree en mens

Wij draaien aan de knoppen. De mens ontwikkelt, verandert, herstelt, gebruikt en neemt. Wij hebben invloed. We kunnen slechte biotopen met een slechte biodiversiteit om toveren tot rijke en gevarieerde biotopen. In arme biotopen zul je weinig reeën tegenkomen. In monocultuur dennenbossen helpt het door bomen

kijken. Het ree reageert onmiddellijk. Haar aantal zal toenemen, immers er komt meer gevarieerder voedsel, er is rust of dat was er al en er is dekking. Het zijn basale zaken, maar een ree is er uiterst tevreden mee.

Maar om dit te realiseren in zo'n arme situatie is er veelal een hoge vraatdruk op de krenten in het reeënmenu ook al leven er niet zoveel. Wil je de ontwikkeling naar het gewenste gevarieerde bos versnellen beperk dan lokaal en tijdelijk het aantal reeën. Eik, lijsterbes en beuk moeten even door kunnen groeien. Grijp zoveel en zo vaak in, in dat specifieke gebied wel te verstaan, tot dat je merkt dat de eik door de vraatlijn van de reeën heenkomen. Dat er daar reeën zijn en toenemen, is wederom een indicator dat het een gebied gevarieerder is geworden met een hogere biodiversiteit. Rijk voor ree en mens.

In een gevarieerd bos evenals in een gevarieerd cultuurlandschap, dus in een ideaal biodivers biotoop, met ook nog een mineraalrijke bodem beheert het ree zichzelf wel. Emigratie is namelijk mogelijk. De gezonde kalveren groeien als kool en worden met één jaar uitgestoten en zoeken elders hun eigen territorium. Zolang het gevarieerde landschap nog ruimte biedt zullen de emigrerende reeën als eerste de gebieden bezetten waar een gevarieerd aanbod is van voedsel. Uiteraard moet er ook rust en dekking zijn. Zijn die ook weer bezet, zoals in de meeste gebieden in Nederland, dan komen ze terecht in de minder interessante gebieden. Deze zijn meestal doorsneden

Ons ree is vanwege zijn afhankelijkheid van gevarieerde vegetaties een goede indicator of het met de biodiversiteit in een gebied goed gaat en hij kan ook beïnvloeder zijn

Foto: J. Huttinga

Emigratie is nodig om de rijke territoria van de geiten te beschermen.

Rijke territoria geven altijd sterke kalveren

Eiwit rijk voedsel, kruiden, jong blad, eik, daar doet een ree het goed op. Als browser (snoeper) heeft het een grote gevarieerdheid nodig in voedselaanbod. Een gevarieerd cultuurlandschap bijvoorbeeld is ideaal. Rijk aan voedsel, grote variatie, bospercelen, heggen, overhoekjes, rust, akkerbouw met akkeranden beheer, maken het voor het ree prettig, maar

evenzo voor de biodiversiteit. Hoe groter de variatie in vegetatie en landschap hoe meer diersoorten, insecten en flora, hoe beter het is voor de biodiversiteit. Vegetatie en dus ook de biodiversiteit is altijd afhankelijk van de abiotische factoren (licht, bodem, temperatuur, klimaat, water). Het reageert ook onmiddellijk op elkaar. Maanden geen regen doet oogsten

vernietigen, grassen en kruiden verdorren, met als gevolg: het ree heeft tijdelijk minder te eten.

Voorbeeld. In het gebied ontwikkelt een terreineigenaar een eikenhakhoutbos en hij krijgt daar een forse subsidie voor. De temperatuur, genoeg regen, etc. maken dat het goed gaat met de ontwikkeling.

lijke diersoorten weg. Dus, een vermindering van de biodiversiteit. Het ree is dus in dit geval geen indicator maar een beïnvloeder van de biodiversiteit.

te kappen, open plekken te creëren. Door licht op de grond ontwikkelen kruiden zich en pionierssoorten als berk en wilgenroosje en krijgen ook eik en lijsterbes een kans. De ontwikkeling kun je ook een handje helpen door eik, lijsterbes en beuk te planten. Maak het gevarieerder en je maakt een gevarieerd hoogwaardig biotoop en nog een leuk bos ook om naar te

met wegen en hebben een matige variatie in voedselaanbod en is er minder rust. Die reeën zullen daar wel overleven of niet, de dichtheid zal laag blijven, echte groei zit er niet in (Poutsma). Ze moeten wachten tot de mens weer ingrijpt of de natuur zijn werk doet. Stormschade in een bos heeft hetzelfde effect als een boskap.

**Hoge biodiversiteit:
veel reeën**
**Matige biodiversiteit:
geen of heel weinig reeën**

Het mooiste voor reeën is een landschap dat steeds in een pioniersfase blijft. Eén waar veel overgangen zijn van open naar dicht en van bos naar vlakland. De hoeveelheid voedsel en de bodem bepaalt in grote mate de draagkracht en in die zin ook de dichtheid van de reeën (Van Haaften). Onze gevarieerde cultuurlandschappen voldoen aan het ideale beeld. Deze landschappen hebben bijna altijd een hoge biodiversiteit. Er zijn reeën! Zijn die er niet, dan moet je je zorgen maken, want dan is er iets aan de hand met de biodiversiteit. Men kan dus besluiten om in te grijpen en maatregelen te treffen om de biodiversiteit te verhogen. Het ree is dus weer de indicator.

In die opbouwfase, ik zei het al, reageert het ree ogenblikkelijk. Het is dan verstandig de reeën tijdelijk kort te houden. Dit doe je ter optimalisatie van de biodiversiteit en het bijkomende effect daarvan is, een stimulatie van de kwaliteit van het leefgebied van het ree. Wat het kopje hierboven zegt is andersom ook waar. Veel reeën betekent vaak een hoge biodiversiteit.

Hoge dichtheid, gevaar voor de biodiversiteit?

Dat kan. In het volgende voorbeeld geef ik aan hoe het misschien een probleem kan zijn. In een niet rijk zandgrondgebied leven 100 reeën op 500 ha. Van die 500 ha is 100 ha bos en 400 ha landbouwgebied (tarwe, maïs, etc.). Na de oogst blijft er van het gebied maar 100 ha over voor de 100 reeën. Op die kale vlakke hebben ze niets te zoeken. Was de dichtheid 20 reeën per 100 ha (op zich al hoog) dan is die nu na de oogst 1 ree per 1 ha. Immers het bos waar de reeën gedwongen worden heen te trekken is maar 100 ha groot. Die enorme dichtheid heeft invloed op wat groeit en bloeit in het bos. Dat zou knellend kunnen zijn. Neem een afschot van 40 stuks en kijk hoe de vegetatie zich weer ontwikkelt. 40 beken minder die jong ontlukend groen eten, dat kan net het verschil maken. Is het niet genoeg

dan moet je er nog een paar meer schieten. Kijk elk jaar, tel elk jaar en zie of je doel is bereikt: het gevaar voor een teruglopende biodiversiteit tegengaan. Wat hierboven is beschreven kan natuurlijk ook in een klein Noord-Hollands kleibosje plaatsvinden!

Lokaal los je problemen op

Per gebied waar het nodig is, lokaal dus, ingrijpen heeft geen invloed op de populatiegrootte van het totale leefgebied (WBE, FBE). Het lost wel je problemen

Het grote leefgebied	1.000 reeën
Geboorten	400 kalveren (+)
Sterfte in eerste 3 weken	100 kalveren (-)
<hr/>	
Emigratie	1.300 reeën
	100 jaarlingen en smalreeën (-)
<hr/>	
Blijft over	1.200 reeën
Immigratie	50 reeën (+)
<hr/>	
Blijft over	1.250 reeën

** Wat is draagkracht? Draagkracht is die situatie waarin de hoeveelheid herbivoren, de biomassa in de vegetatie én de soortensamenstelling in de beschouwde levensgemeenschap langdurig stabiel is.*

Bij langdurig stabiel moet u denken aan stabiliteit gedurende de levensduur van de beschouwde levensgemeenschap.

Slechts als aan bovengenoemde drie voorwaarden wordt voldaan is er sprake van draagkracht. Voorbeeld: een situatie waarin de hoeveelheden herbivoren stabiel is, de hoeveelheid biomassa in de vegetatie stabiel is, maar de soortensamenstelling van de levensgemeenschap nog instabiel is, is niet in evenwicht. En dus niet op draagkracht. Hetzelfde geldt voor de situatie waarin de populatie herbivoren niet stabiel is (dus groeit of krimpt), en/of de biomassa niet stabiel is. Het gaat er dus om dat de drie-eenheid populatie, biomassa en soortensamenstelling langdurig stabiel is. Pas dan is er sprake van evenwicht en is de draagkracht bereikt.

Stap 1 is altijd monitoren. Kijk hoe de flora in het gebied zich ontwikkelt. Zet bijvoorbeeld een rastertje en zie het verschil na een jaar. Check dat met de terreineigenaar en/of beheerder. Inventariseer de doelstellingen. Wat wil de terreineigenaar/beheerder met het gebied?

Stap 2. Constateer je dat reeën de vegetatieontwikkeling remmen door vraat dan moet je maatregelen nemen. Wat die maatregelen zouden kunnen zijn lees je in vervolgartikelen in volgende nummers van Capreolus. Er zijn niet direct panklare oplossingen, zo van de plank. Elk gebied

Foto: J. Huttinga

aldaar op. Denk nog even aan het eerder beschreven eikenhakhoutbos. In een groot reeënleefgebied zijn vier gebiedjes waar knelpunten zitten, daar wil de eik niet doorgroeien. Het gebied kan duurzaam, met behoud van biodiversiteit, duizend reeën herbergen (de draagkracht*). Duizend is ook de voorjaarsstand. In opsomming gebeurt het volgende:

Vol is vol. Het gebied staat niet meer reeën toe dan 1.000 exemplaren. Er gaan en moeten dus nog 250 reeën in mindering gebracht worden. Daarvan gaan er 150 dood door voedselgebrek, ziekte en ouderdom. 100 stuks nemen we als afschot in de vier lokale knelpunt gebiedjes. In twee schieten we er 20 per gebiedje en in de andere twee 30.

Het jaar na het afschot gaan we weer tellen, zoals altijd gebeurt. Het knelpuntbestrijdende afschot, om de biodiversiteit te behouden lost het probleem op. De eik kan weer doorgroeien. En de totale populatie wordt niet beïnvloed. Hij was 1000 ex. en is dat nog steeds.

Extensief beheer

Zo moet het eigenlijk gaan. Dit is de ideale vorm van beheer. Zoek de knelpunten, pas het extensieve reeënbeheer (want zo heet het lokaal gerichte en probleemoplossende beheer) toe en je draagt bij de doelen te realiseren. Je moet er altijd wat voor doen.

kent zijn eigen problematiek die vraagt om een eigen oplossing met dito uitvoering.

We leven in het jaar van de biodiversiteit. Kijk naar het ree. Wij, de beheerders, de terreineigenaren en de beleidsmakers. Is hij er of is hij er niet? Alleen dat moet je weten en je hebt je antwoord.

Het trucje met de daglicht met de lengte: de diapauze bij het ree

Het is inmiddels september en de rust is na de reebronst weer teruggekeerd in het veld. Menig een beleeft de bronst als een drukke periode voor het ree, waarin de bokken veelvuldig achter de geit aangaan om zijn genen aan het nageslacht door te geven. Dat is ook wel nodig ook, want de ree krijgt in tegenstelling tot bijvoorbeeld het damhert maar eenmaal een eisprong. Een herkansing is er normaliter niet bij, en met die ene kans op een succesvolle bevruchting zal het ree het dan ook moeten doen. En daar blijft het niet bij. Om het allemaal nog meer onder tijdsdruk te zetten: de periode waarin die ene eicel voor bevruchting ontvankelijk is, bedraagt gemiddeld maar zo'n 36 uur. Kortom, je krijgt als ree maar eenmaal per jaar een eisprong, waarbij het eitje slechts 36 uur in staat is om bevrucht te worden. Lukt dat niet, dan is je kans op een kalf verkeken en zul je weer een jaartje moeten wachten. Loopt alles allemaal zoals het hoort, dan smelt de eicel van de ree samen met een zaadcel van de bok en wordt de basis gelegd voor een kalf dat in mei het jaar daarop zal worden gezet. Na het samensmelten van de eicel en de zaadcel vermeerderen de cellen zich tot iets wat ik hier maar even de embryonale kiem zal noemen (in jargon de 'blastocyst').

Iets unieks: de diapauze

En dan gebeurt er iets dat uniek is onder de hertachtigen. Een truc die alleen door het ree wordt beheerst: de verdere ontwikkeling van de embryonale kiem komt een aantal maanden tot stilstand. Om wat preciezer te zijn, tot half december. Deze stilstand wordt diapauze genoemd en komt zoals al eerder gezegd bij hertachtigen alleen bij het ree voor.

Het ree is daar in de rest van het dierenrijk overigens niet uniek in. Ook beren, marterachtigen, sommige knaagdieren en kangaroos kennen dit fenomeen van diapauze.

Nut en noodzaak?

Ik heb inmiddels van heel veel beheerders de vraag gekregen wat nu eigenlijk nut en noodzaak is van zo'n diapauze, en waarom bijvoorbeeld het damhert en het edelhert er geen kennen.

Foto: Andy van Ommeren

Zoals we allemaal weten verloopt de bronst bij het ree eind juli - begin augustus. In die korte periode moet de bevruchting dus plaats vinden. Op zich is dat vergeleken met bijvoorbeeld het edelhert, damhert of eland vroeg. Het edelhert en eland beginnen pas in september met de bronst, terwijl het damhert pas hoogbronst kent in oktober. De reden dat de bronst bij het ree zo vroeg plaatsvindt moet gezocht worden in de energiehuishouding van het ree. Als kleinere herkauwer moet het ree veel omzichtiger omgaan met energie dan het hiervoor genoemde dier. Door de bronst voor het ree in de zomerse periode te laten plaatsvinden, blijft er voor het ree voldoende tijd over om in de nazomer toch nog even de verloren energie weer aan te vullen met eiwitrijke plantendelen (evenals de bok verliest de ree veel energie tijdens de bronst). Zou de bronst later plaatsvinden, dan rest te weinig tijd om de verloren gegane energie aan te vullen. In de herfst lopen de eiwitrijke plantendelen aanzienlijk terug. Edelherten en damherten bijvoorbeeld zijn veel minder afhankelijk van de eiwitrijke plantendelen, zij kunnen hun energiereserves veel makkelijker aanvullen. Zij kunnen dus ook later met de bronst beginnen. Het is voor het ree dus zaak (eigenlijk pure noodzaak) om de bronst in een overvloedige voedselperiode te laten gebeuren.

Wanneer de dagen weer langer worden

Zou net als bij alle andere hertachtigen direct na de bevruchting het embryo zich gaan ontwikkelen, dan wordt het kalf veel te vroeg geboren. Het zou dan midden in de winter geboren worden. Het is

dus pure noodzaak dat als je in juli-augustus bevrucht wordt, op een of andere manier de verdere ontwikkeling van de embryonale kiem even 'plat' te leggen. Het ree is daar gelukkig toe in staat, het kent een periode van kiemrust: de diapauze. Vanwege de latere bronst en langere groei van het toekomstige kalf bij het edelhert en damhert, is er geen gevaar dat bij deze soorten het kalf te vroeg geboren wordt en dus ook geen noodzaak voor een diapauze.

dagen wordt in het lichaam het signaal afgegeven dat er bepaalde hormonen moeten worden aangemaakt. Die hormonen zorgen dat de ontwikkeling van het embryo tot kalf van start gaat. Met het lengen der dagen wordt de groei dus opgestart om vervolgens in mei te resulteren in een kalf dat het levenslicht ziet.

Dat het langer worden van de dagen een grote invloed heeft op het ree weten we al langer; ook de geweiopbouw kent een

Foto: Andy van Ommeren

Die kiemrust mag bij het ree echter niet te lang duren, want het kalf mag ook weer niet te laat worden geboren. De voedselrijke zomer en nazomer is nodig om te groeien en om levenservaring op te doen voordat de barre winter aanbreekt. De natuur heeft daar een even mooie als simpele oplossing voor gevonden: onder invloed van het langer worden van de

relatie met de daglichtlengte. Die is in tegenstelling tot de diapauze niet uniek voor het ree. Ook andere hertachtigen maken dan gebruik van het trucje met de daglichtlengte.

Geachte Lezer,

Hallo, mijn naam is Timo Stoffels en ik ben Natuurgids in het Nationale Park de Hoge Veluwe. Ik wil graag even een bijzondere ontmoeting met een ree met jullie delen. Gisteren, 24 augustus, reed ik met mijn vrouw en zoontje (tijdens mijn voorbereidingen voor de "Wildkansel excursie") langs de Sintelweg ter hoogte van het Bunterbos toen ik plots oog in oog kwam met een jonge reebok (knopbokje). Niets bijzonders op zich, ik stopte en dacht dat hij nu wel weg zou sprinten het bos in, maar tot mijn verbazing bleef hij gewoon staan op zo'n vijf meter afstand en ging daarbij duidelijk zijn geurmerken via de klieren van zijn voorhoofd afzetten op de takjes. Hij rook er daarna zelf nog even aan. Hij stopte even, keek me vervolgens weer aan. Ik stond nog steeds bijna verlamd toe te kijken toen hij plotseling wild in het rond begon te springen, als een jonge hond die me wilde uitdagen. (Op zo'n moment mis je een videocamera). Zo rende hij naar me toe en gooide zijn kop al schuddend naar achteren en al bokkensprongen makend bleef hij zeker twee minuten een soort van rondjes (8-jes) voor me rennen, daarbij maakte hij telkens uitvallen naar mij tot twee à drie meter voor me en weer terug. Dit begon echt op een spel te lijken tussen hem en mij, waarbij hij mij uitdaagde tot een soort van achtervolging of was het nu (schijn) dreigen? Ik weet het niet maar het zag er erg speels en vrolijk uit allemaal! Inmiddels kwam mijn vrouw samen met mijn zoontje (die mopperde dat hij moe was) me achterop en dit verstoorde het jonge dier wel, maar hij bleef nu op grotere afstand halve cirkels om ons heen draaien. Met grote snelheid schoot hij heen en weer tussen de wat dichtere ondergroei. Na een minuut of vijf zijn we uiteindelijk verder gegaan. Wat een bijzonder schouwspel. Nu heb ik al het een en ander meegemaakt met wild in binnen en buitenland, maar dit gedrag tussen mens en ree heb ik nog niet eerder gezien. Tussen reeën zou ik dit goed kunnen plaatsens, maar dit? Ik hou het op speels oefenen van wat later het territorium verdedigen zal zijn, of misschien een ree die door mensenhand is opgegroeid? Maar als een van jullie een andere verklaring heeft voor dit gedrag, hoor ik het graag.

Met vriendelijke groet,

Timo Stoffels

Foto: Andy van Ommeren

Graag nodigt de redactie mensen uit die een soortgelijke ervaring hebben gehad of dit gedrag kennen uit de literatuur of praktijk, een berichtje te sturen naar de redactie: djb.groen-grijs@planet.nl

Arfman Hekwerk B.V.
Ondernemersweg 15
7451 PK Holten
Tel 0548 36 29 48
Fax 0548 36 50 42
Internet www.arfman.nl
E-mail info@arfman.nl

Uw specialist in:

- Landschappelijke afrasteringen
- Kleinwild- c.q. dassentunnels en grofwildtunnels
- Inrichting van begrazingsprojecten
- Wild- en veeroosters
- Industriële- en paneelhekwerken
- Rasterplannen en bestekken
- Verkoop van afrasteringsmateriaal
- Dealer van producten ter voorkoming van fauna-verkeersslachtoffers, zoals wildreflectoren (WEGU), Duftzaun en Kitzrettung (Hagopur)

2^e Workshop 'VAN SCHOT TOT BORD'

Na het succes van de 1^e Workshop in februari 2010 en overweldigende belangstelling van reeënbeheerders is besloten de komende winter 2011 wederom een workshop te organiseren.

Aanleiding

Tijdens de jachtopleiding wordt de nodige aandacht besteed aan het aanspreken van wild; de cursus Reeënbeheer van de Vereniging Het Reewild gaat hier eveneens uitgebreid op in. Ook zaken als het plaatsens van het schot, welk kaliber en welke kogels komen ruimschoots aan bod. Waar ons inziens niet voldoende aandacht aan wordt besteed is wat er na het schot gebeurt. Tenslotte is het, jammer genoeg, niet zo dat het ree bij ieder schot op de plek ligt. Ook bij een perfect schot is het dier soms nog in staat om vele honderden meters te vluchten. En als het geschoten ree gevonden is moet het ontweid, onderzocht en voor consumptie klaargemaakt worden.

Inhoud workshop

Deze workshop zal zich uitgebreid gaan bezighouden met alle aspecten die aan bod komen nadat het schot gevallen is. Doel van de workshop is het om reeënbeheerders, in de ruimste zin, informatie te verschaffen over hoe te handelen na een schot op een ree. Onderdelen welke aan bod zullen komen zijn:

- **de Nazoek:** aan de hand van proefsporen wordt met enkele gekwalificeerde honden een korte nazoek gesimuleerd. Introductie van en toelichting tijdens de nazoek wordt gegeven door een ervaringsdeskundige.
- **het Ontweiden in het veld:** alle ins en outs worden besproken door zowel een beheerder als een Gekwalificeerd Persoon.
- **het Slachten, uitsnijden en voor consumptie gereed maken:** na het ontweiden vind het slachten plaats. Ook hier laat een deskundige zien hoe één en ander in zijn werk gaat.

De workshop wordt afgesloten met een drankje en een door een professionele kok bereide wildmaaltijd. De verschillende gerechten zijn bereid met als basis het ree.

Belangstelling, inschrijving en betaling

Datum: 12 februari 2011 van 12.00 tot 20.30 uur
Locatie: Noord Drenthe
Deelname: max. 24 personen. Reeënbeheerders die een reeënpopulatie in noordelijke provincies beheren worden met voorrang ingeschreven
Kosten: € 65,- per persoon incl. maaltijd en consumpties voor de hele dag. Alle deelnemers ontvangen een werkmap/ naslagwerk.

Belangstelling voor deelname: opgave van naam, adres, woonplaats, welke WBE, per mail: vanschottotbord@hotmail.com

- Bevestiging voor deelname vindt plaats in de eerste week van december 2010. In deze bevestiging zal de wijze van betaling en de voorwaarden worden vermeld. De volgorde van binnenkomst van de deelnamekosten is bepalend voor deelname.
- Na betaling krijgen de deelnemers een uitnodiging met het adres van de locatie waar de workshop plaatsvindt.

Ixodes ricinus

verspreider van enge ziekte en verderf

Foto: Bas Worm

Ixodes ricinus is geen Griekse kwade geneesheer uit de tijd van Archimedes en Hippocrates. Nee, hij is de kleinste sluipmoordenaar die bestaat, de teek. Een naar beestje dat iedere buitenmens te grazen neemt. Besmet met de *Borrelia burgdorferi* bacterie verspreidt de ellendeling de ziekte van Lyme. En heb je die ziekte dan ben je nog niet jarig. Soms is hij lastig te herkennen. De zogenaamde erythema migrans, een grote rode vlek of ringen rond de beet van de teek, krijgt niet iedereen bij een besmetting. Niet iedere teek is besmet met de bacterie, maar op het ogenblik komen we toch dicht in de buurt van 30%. Ben je besmet dan verricht de *Borrelia* bacterie zijn verwoestende werk. **EN DAT IS NIET MIS!**

Overdreven vermoeidheid, gewrichtsontstekingen en pijnen, hersenvliesontsteking, hartritme stoornissen, concentratieverlies en verlammingen in het gezicht zijn kenmerken van de ziekte van Lyme. Zorg dat je ze nooit krijgt. Stel alles in het werk om een beet van de teek te voorkomen. Preventie dus.

Draag dichte kleding als je door het struweel berst. Tussen de bosbessen bijv. moet je echt uitkijken. Het buitengebied, de natuur, kent gevaren. Maar vergeet alsjeblieft je achtertuin niet en het stadsparkje om de hoek. *Ixodes* zit overal. Ik noemde al een besmettingsrisico van 30%. Vermoed wordt dat het percentage nog gaat stijgen. Een gegeven om ernstig rekening mee te houden.

Preventie dus. Je hebt handige spuitbusjes (Zeckenfrei) met een middel waar

teken een hekel aan hebben. Gewoon gebruiken. Over lichaamsdelen en kleding spuiten en je bent voor een korte periode redelijk beschermd. Controleer je lichaam op teken na een bezoek aan het buitengebied en verwijder eventueel aanwezige teken zo snel mogelijk. Je hebt daar van die handige tangetjes voor. Voor een paar euro heb je zo'n ding.

De juiste kleding, een goed preventiemiddel

In een korte broek door de bosbessen struinen is de goden verzoeken. Lange broek, lange mouwen, sokken over de broekspijpen of laarzen en de broekspijpen daar overheen, het helpt allemaal. Een half jaar terug werd mij een broek aangeboden die tekenwerend zou zijn. Een broek gemaakt van stof waarvan de

vezel voor weving langdurig in een natuurlijk middel was gedrenkt. Een middel waaraan teken een bloedhekel hebben. Valt er een teek op de broek of heeft het monstertje de euvelen moed via de broek te proberen jouw blote huid te bereiken, dan zorgt de broek er voor (de stof dus) dat de teek à la minute van de broek afspringt. Dat zal wel, denk je dan. Ik merk het wel. Ik ben die broek gaan dragen tijdens het beheerswerk in het buitengebied. Alles en overal waarbij je een tekenbeet kunt oplopen heb ik gedaan. Ik ben gevoelig voor teken, als ze er zijn heb ik ze. Ik ben ook zo'n ex Lyme patiënt.

Nou, die broek scheelt de wereld. Het spul werkt echt. De ettertjes hebben er echt een hekel aan. Van alle teken is er altijd wel eentje die alsnog via een plooi zijn weg naar je blote huid weet te vinden, maar het verschil met een 'gewone' broek is levensgroot. Alleszins de moeite waard. Je kunt niet voorzichtig genoeg zijn met dat vervelende beestje.

Merknaam: **Rovince**, broeken, truien, overhemden en sokken

Verkrijgbaar: bij de speciaalzaken voor het buitengebied, zoals Hemker & Bekking

HEMKER & BEKKING

dé winkel voor dé buitenmen

KOOPWEEKEND

15, 16 en 17 OKTOBER

ZONDAG 17 OKTOBER VAN 11:00 - 16:30 UUR

GRATIS WARME SJAAL VOOR ÉLKE KLANT*
IN JACHTGROEN OF SIGNAAL ORANJE Winkelwaarde €12,95. Op is op!

Ook dit weekend worden vijf schitterende prijzen verloot in de **JUBILEUMVERLOTING 20 JAAR H&B**

Kom dit weekend gezellig winkelen in een van onze vestigingen en maak óók kans op een van deze vijf prijzen.

PRACHTIGE HOOFDPRIJS
Een ZEISS Victory 8x42 verrekijker t.w.v. **€ 1.947**

2e prijs t.w.v. € 1.250,-
Een CZ 527 Lux jachtgeweer Kaliber .223 Rem. met Nikon ProStaff 3-9x50 richtkijker.*

3e prijs t.w.v. € 850,-
Een prachtige LAKSEN Salesburg Tweed outfit, bestaande uit jas én knickerbocker.

4e prijs t.w.v. € 500,-
Profiteer van de toch al lage prijzen, met een wel heel royale waardebon van **HEMKER & BEKKING**.

5e prijs t.w.v. € 239,-
Een paar stevige jacht- en wandelschoenen **MEINDL** Island Pro. Natuurlijk herfstbestendig!

SPELREGELS VOOR ACTIEDEELNAME:

Meedoen aan de verloting kan vanaf 18 jaar en uitsluitend wanneer op 15, 16 of 17 oktober 2010 een deelnameformulier wordt ingevuld én een aankoop is gedaan in een H&B filiaal. Er is één formulier per deelnemer geldig. Formulieren vindt u bij de kassa. *De verloting van het geweer geschiedt uitsluitend conform de wettelijke regelgeving. Meer informatie vindt u op de H&B website. *Maximaal één sjaal per klant.

TWELLO Nijverheidsstr. 5 Tel. 0571 276552
LEIMUIDEN Tuinderij 15-a Tel. 0172 506593

BEEK en DONK Brouwersstr. 25-a Tel. 0492 553460
STEENWIJK Woldmeentherand 11 Tel. 0521 521430

OPENINGSTIJDEN Di. t/m Vr. 10:00-18:00 uur Za. 10:00-17:00 uur
INTERNET www.hemker-bekking.nl Mail: twello@hemker-bekking.nl

Deer, voorjaar 2010

Wintersterfte

De wintersterfte is altijd een punt van aandacht. Hoewel het hier een onderzoek op edelhert betreft, blijken de oorzaken en gevolgen ook voor het ree te gelden. Rory Putman en Peter Green onderzochten de sterfte deze winter in Schotland. Wintersterfte is normaal. Het ene jaar meer dan het andere, maar je ziet het ieder jaar weer. Sommigen zien een gebrek aan voedsel als oorzaak, maar dit is vaak niet zo. Zou dit het geval zijn, dan zouden weldoorvoede en gezonde dieren blijven leven, maar deze sterven ook.

Er zijn twee sterftepieken te onderkennen.

1. Een piek na het invallen van grote koude. De dieren krijgen dan, vooral bij gebrek aan dekking, snel een te lage temperatuur (hypothermie). Dit komt ook bij doorvoede beesten voor, de snelle koude-inval laat onvoldoende tijd om het vet om te zetten in energie. Deze sterfte treedt voornamelijk op tijdens het winterseizoen, in de periodes met veel kou. (Het is te vergelijken met wanneer iemand in het koude water valt. Op onderkoeling volgt de dood, ook bij dikke mensen). Tegen deze sterfte zou het creëren van afdoende dekking al een heel stuk helpen. De bescherming van heide- en andere struiken gaat vaak door hoge sneeuwval verloren, dat is bijna niet te voorkomen.

2. Een piek na de winter, maart en april. Al het vet is dan bij de dieren die de winter overleefd hebben, inmiddels wel verbruikt en het aanbod van vers voedsel is nog minimaal en van slechte kwaliteit. Omdat het vet verdwenen is wordt het eiwit in

Foto: Andy van Ommeren

de spieren aangesproken en we zien vermagering en uiteindelijk sterfte. De dieren proberen over te schakelen naar minder energiebehoefte, maar dat lukt niet altijd. Vooral veel wind en regen kosten energie. Een wind van 10 km/uur kost vanwege het voorkomen van warmteverlies 2,5x meer energie voor de dieren als bij geen wind. Ook hier is een dekkingmogelijkheid weer erg belangrijk.

Conclusies:

Er gaan meer dieren dood door verbruik van vetreserve voordat ander voedsel beschikbaar komt. In een normale biotoop komt wintersterfte voor, dat is geen gevolg van slecht beleid. Kun je hier deze sterfte uitdrukken in een percentage van de stand? De relatieve sterfte blijft ook voor een normale stand (ook hier wat is een normale stand 20 edelherten per 100 hectare?) min of meer gelijk. Voortijdig afschot is bij volwassen dieren geen oplossing. Belangrijk is wel dat de dieren een vetreserve kunnen opbouwen (is dichtheidsafhankelijk) en ook een goede dekking kan de sterfte deels voorkomen. Bijvoeren heeft enkel zin als je er tijdig mee begint. Zijn de dieren al verzwakt, dan kost het meer energie om het aangeboden voedsel in vet om te zetten dan dat het energie oplevert. Bijvoeding geeft éézijdig voedsel (licht eraan wat je ze geeft) en door de hiërarchie komt het terecht bij dieren die daar het minst om verlegen zitten. Abrupt overschakelen van voedselpatroon is schadelijk en kost veel aanpassingsvermogen voor maag en darm. Door het aanbieden van alternatief voedsel gaan dieren minder snel op zoek naar 'eigen' natuurlijk aanbod.

Na veel wintersterfte kan men in april/ mei besluiten om vooral de in slechte conditie verkerende hinds alsnog te schieten, daar de kalveren van deze hinds na het zetten ook met een achterstand beginnen.

Lood in kogels

Peter Green heeft een onderzoek verricht naar de gevolgen van lood in kogels. In Engeland is daarover, net als in Duitsland, een discussie op gang gekomen, of lood gevaarlijk voor de menselijke gezondheid zou kunnen zijn na consumptie van met lood verontreinigd vlees. Lood zelf is niet schadelijk, maar wordt het blootgesteld aan maag- en darmsappen, dan wordt het chemisch gebonden, verandert van struc-

tuur en kan dan vergiftigingsverschijnselen veroorzaken. De schadelijke invloed van loodsamenstellingen kan gevolgen hebben voor de hersenen en voor bepaalde organen. Vooral kinderen, mensen met een zwakke gezondheid en zwangeren zouden daar gevoelig voor zijn.

(Wat de dieren betreft: bekend is dat eenden en zeearenden door opname van metallisch lood - grondelen en predatie - na verloop van tijd het loodje legden.) Röntgenologisch stelde men vast dat conventionele deelmantels door de fijne splintering van het lood een afstand tot 40 cm van het wondkanaal kunnen verontreinigen. Dat niet alleen, de inslag van de kogel heeft ook een 'moleculaire sneeuwstorm' tot gevolg. Dat houdt in dat microscopisch kleine deeltjes zich in het vlees naast het wondkanaal vastzetten. Hoe kleiner de looddeeltjes, hoe sneller ze 'opgenomen' kunnen worden. Dat kan leiden tot hogere concentraties van lood in het bloed. De BLL (*blood lead level - loodgehalte in het bloed*) wordt echter voornamelijk bepaald door de leefomgeving. Lood komt normaal erg veel in de lucht voor. Vooral bij metaalbewerkers (personeel op schietbanen!) en bij mensen in de nabijheid van industrieën wordt een hoog loodgehalte gemeten. Hoewel de ernst van de vleesverontreiniging wel meevalt, dien je toch de extra toevoeging door vleesconsumptie zoveel mogelijk te vermijden. Nèt dat beetje extra verhoging van de BLL kan voor de genoemde risicogroepen schadelijk zijn.

Conclusie:

conventionele deelmantels geven veel metallisch lood in het vlees af. Het zo goed mogelijk verwijderen van dat lood verdient aanbeveling, vooral de inschoten uitschotwond moet je ruim wegsnijden. Het gebruik van de niet-splinterende volkoperen kogels (VKK's) verdient de voorkeur.

Wild und Hund, 9/2010

Herkennen van bokken

Velen gaan de mist in bij het aanspreken van een bok, wat betreft de ouderdom. Pavel Scherer doet verslag. Hij neemt daarbij een 'aanspreekdriehoek' als basis. De gegevens die het meest van belang zijn om aan te spreken staan op

die brede basis. Naarmate de bijzonderheden van minder belang worden, staan ze meer naar de top van de driehoek. Het belang van die aanspreekbijzonderheden wordt kleiner naarmate je de punt van de driehoek nadert. Aanschouwelijk systeem! Belangrijkheid van de basis naar de top:

1. De lichaamsbouw. Let vooral op de lichaamsvorm, op de nek, hoe de kop gedragen wordt, min of meer horizontaal of hoog verheven op een slanke nek. Smal en rank is jong, zwaar en de kop laag betekent ouder. Toch blijft een schatting dubieus. De verhouding tot andere bokken is bepalend, meestal zijn jongere dieren wat bedeesd voor oudere.

2. De lichaamstaal. Hoe gedraagt het dier zich tegenover soortgenoten. Het doorlopend bedacht zijn op soortgenoten kan een zekere levensfase aanduiden. Ook het vluchtgedrag is belangrijk. Jongere dieren zekeren en aarzelen nog even voor ze de dekking in verdwijnen, oudere dieren lopen bij vermeend gevaar in één ruk door en kijken niet om. Bokken van drie en vier jaar vegen fanatiek en markeren heel duidelijk. Oudere bokken geloven dat wel min of meer, ze hebben het niet meer zo nodig!

3. Verkleuring. De verkleuring zit in het midden van de driehoek. Het lijkt iets eerder voor te komen bij jonge dieren, maar er is weinig peil op te trekken. Soms zijn oude dieren al in april verkleurd en jonge nog niet in juni. In de herfst geldt dat ook.

4. Geweivorming. Weer wat hoger in de driehoek. Bij de bokken is iets te zeggen over de geweiontwikkeling. Meestal zien we bij jaarlingen een spitsergewei, maar gaffel en kleine zesender zijn eveneens mogelijk. Het is wat biotoopgebonden. In een prima leefomgeving zie je ontwikkelingen die passen bij de biotoop, bij het aanspreken kun je daar rekening mee houden.

5. Tijdstip van het vegen. Jong zou altijd na ouder komen, maar hiervan is ook weinig te zeggen. Het gebeurt dus ook wel dat een spits in maart geveegd is en een fraaie zesender pas eind mei.

6. Het masker op een gezicht. Helemaal bovenin het puntje van de driehoek. Zegt nagenoeg niets. Grijs kan heel jong zijn, maar ook oud. Van jaar tot jaar kan het masker na de verkleuring anders getekend zijn, zelfs komen veranderingen binnen één seizoen voor.

Wild und Hund, 11/2010

In nummer 11/2010 een kort berichtje, maar toch wel leuk. Om te laten zien dat raven (en kraaien) erg slim zijn. Iemand had zo'n tamme vogel en bracht bovendien een gevonden bokkalf groot. Op een goed moment pikte de raaf druiven uit een fruitschaal en voerde die aan het bokkalf, die ze maar al te graag aannam!

Wild und Hund, 14/2010

Karl-Heinz Betz vermoedde in 2008 dat de voedingstoestand van éénjarige reeën direct te maken zou kunnen hebben met de beuk- en eikmast. Dit idee werd versterkt in 2009 en 2010. In 2009 was er in een testgebied sprake van een zeer overvloedig mastjaar, hetgeen direct de uitwerking had op de gewichten van de jonge dieren het jaar daaropvolgend. Was het gewicht in 2009 gemiddeld 13,1 kilo, in 2010 steeg dat tot 15,1 kilo! Een tabel ondersteunt dat de gemiddelde gewichten gekoppeld kunnen worden aan de beuk- en eikmast. Het gewicht van de jaarlingen blijft praktisch gelijk aan dat van de smalreeën.

Wild und Hund, 15/2010

Björn Ebeling is bij een Zweedse collega gaan jagen om te kijken hoe ze het in Zweden tijdens de bronst voor elkaar brachten. Per-Arne Ahlén vertelde dat de dichtheid in Zweden lang zo groot niet was als in Duitsland. Hij ontwikkelde daarom een eigen fiep, die luider was en verder weg klonk dan de gangbare. Het is een eenvoudig plastic cilindertje met daarin ook een rietje en rubberen ringetjes voor de variatie van de toonhoogte, zoals bij die van Demmel. Maar het fijne van de constructie zien we niet! In ieder

Foto: Bas Worm

geval kon hij er tonen uit ontlocken die eveneens wat vreemder waren dan gebruikelijk, maar daarom niet getreurd: het succes was aantoonbaar. Zonder moeite konden de vrienden een mooie zesender bemachtigen! Met fiepen is het vaak zo dat niet zozeer de toon of het instrument van belang is, maar het aanvoelen hoe het ree 'te bespelen'. Voordeel daar lijkt, dat de bokken door de minder dichte populatie, zich eerder laten lokken.

In dezelfde W&H een verslagje van drie kogels in het 7x57-kaliber. De Brenneke TIG Nature, 8,3 gram, de Barnes TSX 9,1 gram en de RWS Doppelkern, 10 gram. Het komt erop neer, dat alle drie voldoende precisie hebben (omstreeks 23 mm/100 meter opgelegd). Van de Brenneke bleef 54% restgewicht over, op hert gaf eenderde van de schoten uitschot en veel vleesbeschadiging. De Barnes gaf altijd uitschot, weinig vleesverstoring, restgewicht na uitschot 99%. De RWS gaf in tweederde van de schoten een uitschot op hert, veel splinterwerking, veel verwoesting.

De onderzoekers Elbing en Schmid gaven een puntenwaardering. De Barnes TSX scoorde het hoogst, de RWS het laagst.

Wild und Hund, 16/2010

Een leuk artikel is hierin opgenomen over de geluiden die je na een schot kunt horen. Zo kent men de mondingsknal (gas en kogel uit de loop), kogelknal (de geluidsbarrièreknal) en kogelslag (inslag op het dier). De barrièreknal verplaatst zich met 2,5x de geluidssnelheid (schootsafstanden), de andere geluiden met de geluidssnelheid (340 m/sec). Afhankelijk van de plaats waar je staat kan soms iemand die ruim achter de jager staat wel de kogelslag horen en de jager, als die binnen de 80 meter schiet, juist niet. Het kan verwarring geven door kogelslag, kogelknal en mondingsknal door elkaar te halen. Komen daar echo's van een bosrand bij, dan weet je soms helemaal niet meer waar je aan toe bent! Alle berekeningen zijn te uitgebreid om die hier weer te geven, probeer dat artikel te pakken te krijgen!

jan1.smit@wxs.nl

Foto: Andy van Ommeren

Wildfotografie

Andy van Ommeren

- Edelwild
- Zwartwild
- Damwild
- Reerwild
- Kleinwild
- Moeflons

Expositie:

Natuurcentrum Veluwe

Groot Ginkelseweg 2, 6718 SL Ede

Businesspark Stein 301, 6181 MC Stein-Elsloo

Tel. 046 - 436 05 34

www.andyvannommeren.nl

DE KLASSIEKER, GEWOONWEG PERFECT

SLC 42 HD. BRILJANT, ERGONOMISCH, ROBUUST

De hoogwaardige HD-optiek biedt een natuurgetrouwe kleurweergave en een uitstekende beeldhelderheid voor indrukwekkende waarnemingsbelevingen, ook in de schemering. Het nieuwe scherpstelmechanisme voor nauwkeurig en snel instellen en de beproefde ergonomie met gripvaste duimuitsparingen, verenigen traditie en de modernste techniek in de SLC.

NIEUW SCHERPSTELMECHANISME

voor eenvoudig en precies scherpstellen

HOOGWAARDIGE HD-OPTIEK

voor de hoogste kleurechtheid, perfecte contrasten en een uitstekende transmissie

BIJZONDER COMPACT EN ROBUUST

door een geoptimaliseerde ergonomie en lichte magnesiumbehuizing

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI OPTIK BENELUX
Verwelkomsstraat 17, B-1070 Brussel
Tel. 0800/022 19 63, Fax 0800/022 13 93 (Nederlandse nummers)
info@swarovskioptik.be

SWAROVSKI
OPTIK

Redelijk wild.

Wilt u meer weten over de Touareg? Breng dan een bezoek aan de Volkswagen-dealer of kijk op www.volkswagen.nl.

Das Auto.

Brandstofverbruik \emptyset 9,9 – 15,7 L/100km (1L op 6,4 - 10,1 km). CO₂ uitstoot \emptyset 243 - 375 g/km.

De Touareg is verkrijgbaar vanaf € 62.990,- inclusief BTW en BPM, exclusief verwijderingsbijdrage en kosten rijklaar maken. Getoonde afbeelding kan meeruitvoeringen bevatten. Wijzigingen en drukfouten voorbehouden.